

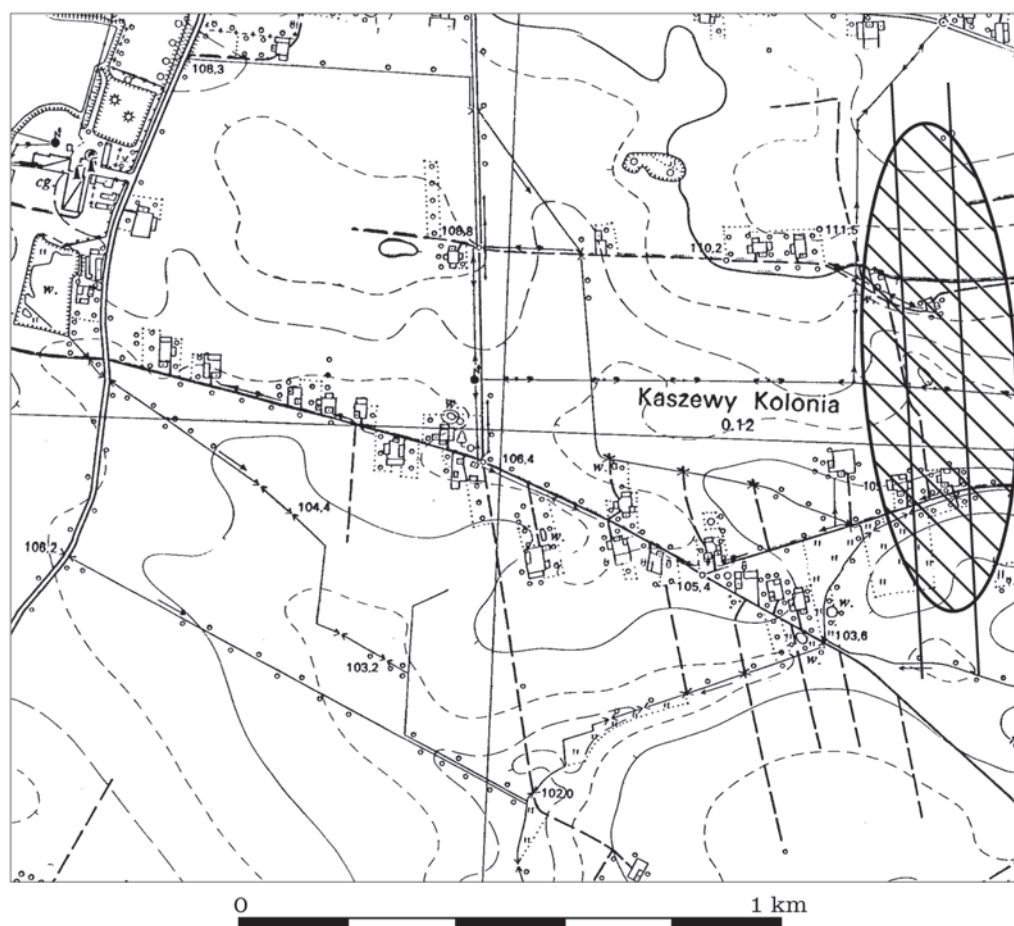
Rafał Brzejszczak, Jerzy Tomasz Matysiak

Sprawozdanie z ratowniczych badań archeologicznych na stanowisku 1-7 w miejscowości Kaszewy-Kolonia, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie, w latach 2005 i 2006

Na zlecenie Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego w Łodzi przeprowadzono w terminie od 1 sierpnia 2005 roku do 16 grudnia 2005 roku oraz od 1 lipca 2006 roku do 15 grudnia 2006 roku ratownicze badania wykopaliskowe na stanowisku 1-7 w Kaszewach-Kolonii, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie (Ryc. 1). Badania finansowane były przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad. Pracami wykopaliskowymi kierowali dr

Jacek Moszczyński i mgr Rafał Brzejszczak. Opiekunem naukowym i konsultantem merytorycznym był prof. dr hab. Ryszard Grygiel.

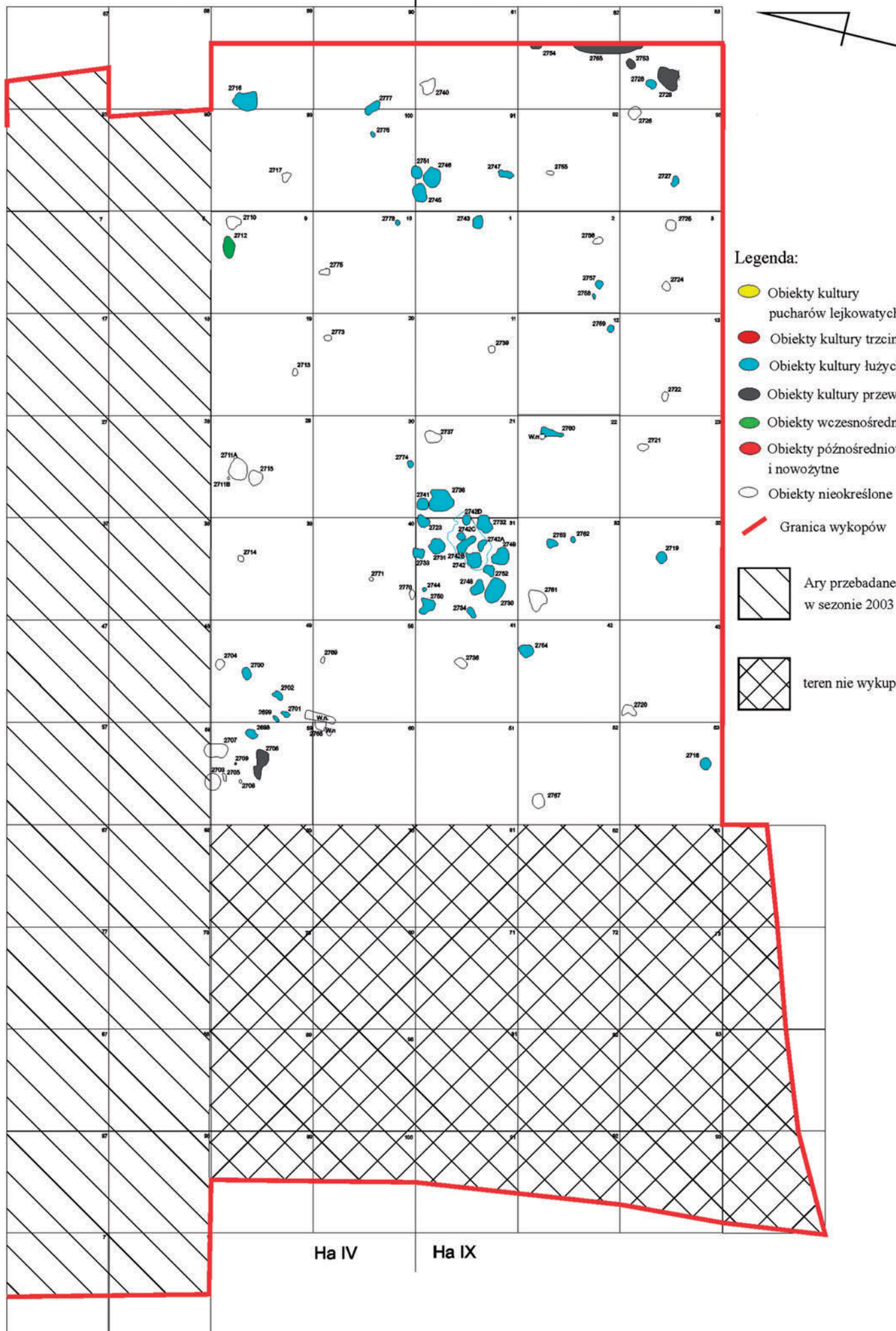
Zespół stanowisk (AZP 57-52/20-26) został odkryty w 1999 roku podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w pasie przebiegu autostrady A-1 przez dr M. Rybicką i mgra K. Gowina, a następnie potwierdzony badaniami sondażowymi, wykonanymi przez tych samych badaczy. Ruchomy materiał zabytkowy, odkryty

Ryc. 1. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Położenie stanowiska

Fig. 1. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Site location

Ha VII | Ha VIII

Legenda:

- Obiekty kultury pucharów lejkowatych
- Obiekty kultury trzcinieckiej
- Obiekty kultury łużyckiej
- Obiekty kultury przeworskiej
- Obiekty wczesnośredniowieczne
- Obiekty późnośredniowieczne i nowożytne
- Obiekty nieokreślone
- Granica wykopów
- Ary przebadane w sezonie 2003
- teren nie wykupiony

Ryc. 2. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Plan zbiorczy obiektów w południowej części stanowiska

Fig. 2. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Collective plan of objects in the southern part of the site

podczas badań powierzchniowych i sondażowych, pozwolił określić kompleks stanowisk jako wielokulturowy (o chronologii od neolitu po nowożytność) i trudny do rozdzielania w terenie. Stwierdzono, że obejmuje on obszar o powierzchni ok. 15 ha, natomiast pas kolizji z autostradą A-1 określono na 33% (ok. 5 ha).

Stanowisko położone jest w obrębie Równiny Kutnowskiej, będącej formą płaskiej, pochylonej na południe równiny denudacyjnej leżącej na północ od doliny Bzury. Ulokowane zostało z dala od cieków wodnych na niewielkim stoku schodzącym łagodnie na południe i zachód (Kondracki 1981).

Podjęte na dużą skalę badania terenowe prowadzono szerokopłaszczyznowymi wykopami. Wytyczono i przebadano 30 wykopów o łącznej powierzchni ok. 2,6 ha. Zasięg prac wykopaliskowych określała szerokość pasa autostrady, dlatego ich długość wynosiła (na linii wschód-zachód) od 104 m do 114 m, i szerokości 10 m w przypadku 18 wykopów. Pozostałe były krótsze i wahały się w granicach od ok. 20 do ok. 80 m. Było to spowodowane ograniczeniem związanym z występującymi tutaj wcześniej budynkami gospodarczymi oraz z nie wykupieniem części gruntów, na której znajdowała się pozostała część terenu przeznaczona pod autostradę.

Wykopy i siatkę arów wytyczono w oparciu o podkłady w skali 1:500 i 1:2000. Odhumusowanie poszczególnych arów przeprowadzono sprzętem mechanicznym, a następnie podczyszczano sprzętem ręcznym powierzchnię wykopu do poziomu calca, zbierając ruchomy materiał zabytkowy i nadając odkrytym obiektom archeologicznym kolejne numery. Głębokość eksploatacji poszczególnych arów zależała od miąższości warstwy kulturowej, frekwencji materiałów zabytkowych i występowania obiektów. W przypadku występowania warstwy kulturowej (na większej części przebadanego terenu osiągała ona miąższość do kilku centymetrów, a tylko wyjątkowo do kilkunastu centymetrów) zastosowano planografię występowania zabytków ruchomych w obrębie poszczególnych arów.

Na stanowisku materiał ceramiczny wystąpił w różnym stopniu nasycenia – od kilkunastu do kilkuset fragmentów na arze. Stwierdzono rozległą warstwę kulturową o miąższości od kilku do kilkunastu centymetrów. Ogółem wydobyto 19 495 zabytków ruchomych,

w tym 19 153 ułamki ceramiki (98,2%) i 342 przedmioty krzemienne (1,8%). Materiał ceramiczny wystąpił zarówno w warstwie kulturowej – 8354 ułamki (43%), jak i w obiektach, gdzie znaleziono 11 062 ułamki (57%). Materiał krzemienisty w postaci łusek, odłupków, wiórów i fragmentów narzędzi jest trudny do określenia chronologicznego i kulturowego. W obiektach znaleziono 108 sztuk wyrobów krzemienistych, natomiast w warstwie kulturowej 234 zabytki krzemienne. Materiał ten można zapewne łączyć zarówno z osadnictwem neolitycznym, jak i łużyckim (Bronowicki *et al.* 2003, 171-172).

Porównując wyniki z sezonu 2005 i 2006 do osiągniętych dotychczas, a konkretnie układ ilościowo-procentowy występowania materiału zabytkowego w poszczególnych grupach kulturowych, należy stwierdzić, że w sezonie 2005 kształtuje się on z wyraźną zwyżką materiałów wczesnośredniowiecznych w porównaniu do innych okresów, co spowodowane było prowadzeniem badań głównie w kompleksie wczesnośredniowiecznym. W roku 2006 kontynuowano tam prace, a także prowadzono badania w południowej części stanowiska, gdzie dominuje materiał związany z kulturą łużycką i kulturą przeworską późnego okresu rzymskiego.

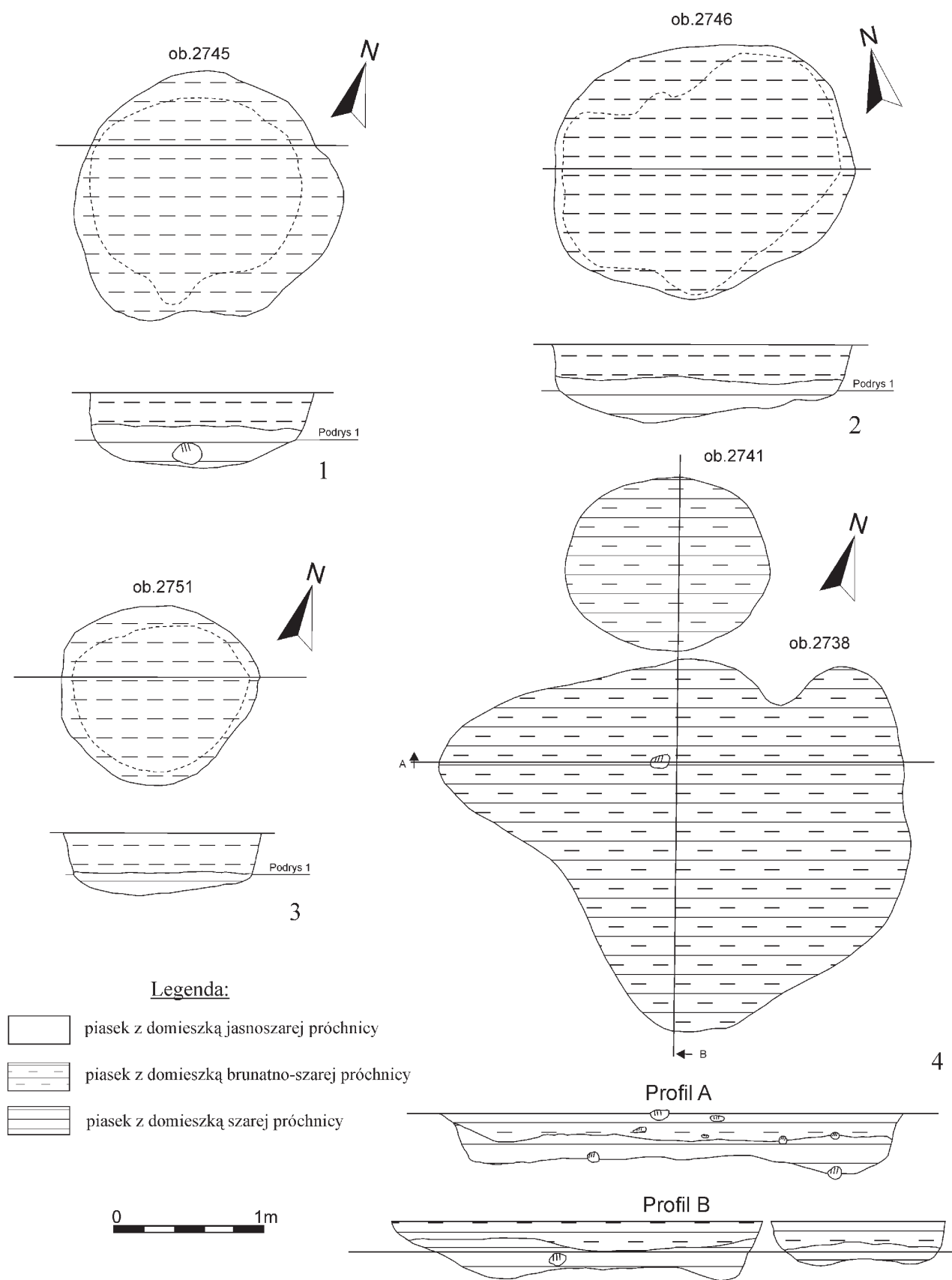
W materiale ceramicznym rozpoznano elementy następujących epok i kultur archeologicznych:

- a) kultura łużycka – 9896 ułamków, z czego 3191 sztuk wystąpiło w obiektach,
- b) kultura przeworska – 1681 ułamków, z czego 987 znaleziono w obiektach,
- c) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) – 7409 ułamków, z czego 6918 znaleziono w obiektach,
- d) późne średniowiecze i nowożytność (XV-XVII w.) – 167 ułamków, z czego 8 odkryto w obiektach.

Oprócz materiałów zabytkowych w postaci fragmentów naczyń i krzemieni odkryto w obrębie warstwy kulturowej oraz w obiektach nieliczne przedmioty metalowe w postaci sprzączki żelaznej, nożyka żelaznego, brązowego pierścionka, ośki, przęślików, gładzików kamiennych oraz fragmentów nieokreślonych przedmiotów żelaznych i brązowych. Większość tych zabytków jest związana z osadnictwem wczesnośredniowiecznym.

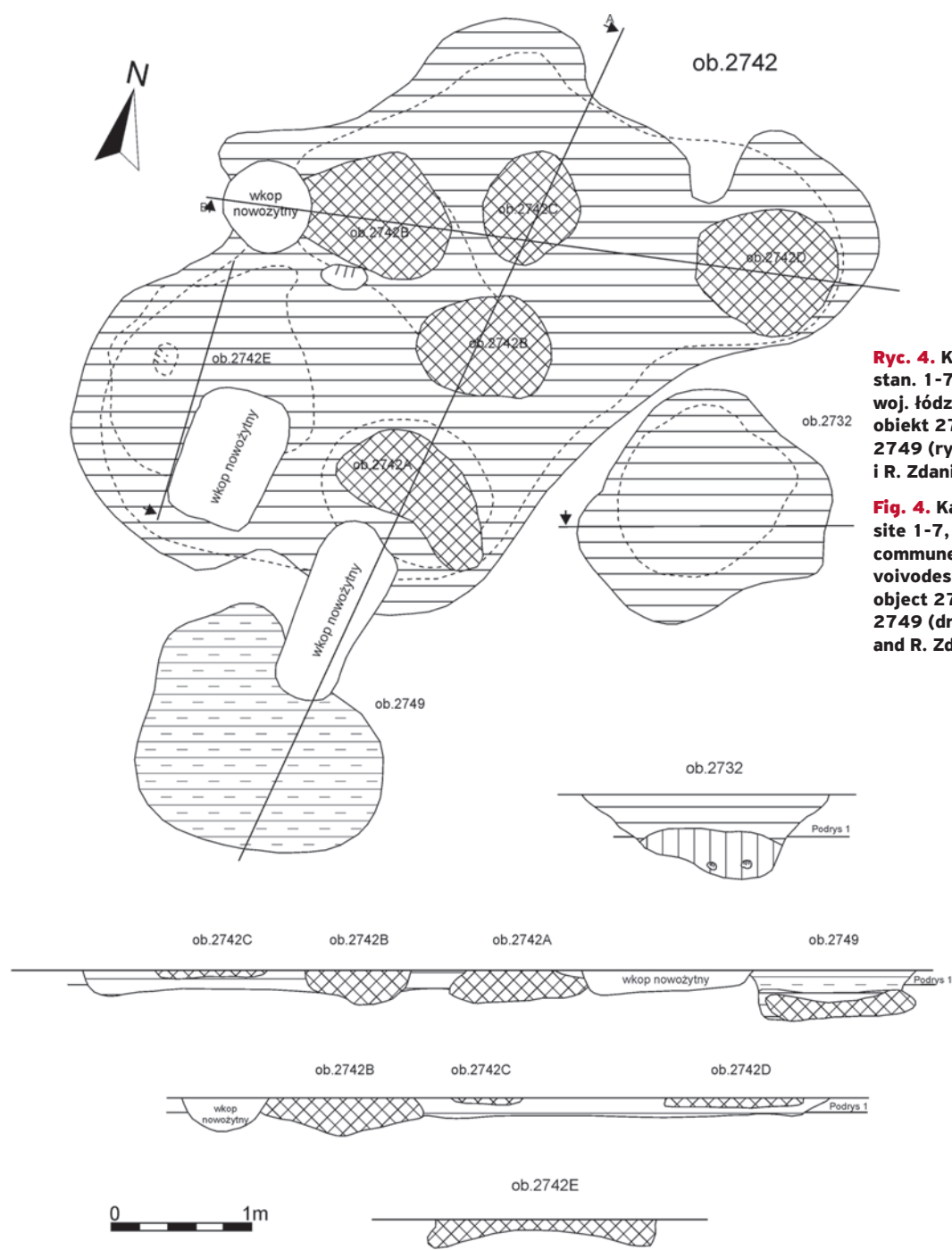
Stanowisko 1-7 w Kaszewach Kolonii należy do wielokulturowych. Podczas prowadzonych prac wykopaliskowych odkryto łącznie 476 nieruchomych obiektów archeologicznych. Znaleziony w obiektach materiał zabytkowy oraz sytuacja stratygraficzna pozwoliły w następujący sposób określić je chronologicznie i kulturowo:

- a) kultura łużycka – 81 (17,1%),
- b) kultura przeworska – 4 (0,8%),
- c) wczesne średniowiecze – 100 (21%),
- d) późne średniowiecze i nowożytność – 9 (1,9%),

Ryc. 3. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1: obiekt 2745; 2: obiekt 2746; 3: obiekt 2751; 4: obiekt 2738, 2741 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 3. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1: object 2745; 2: object 2746; 3: object 2751; 4: object 2738, 2741 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

Ryc. 4. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Obiekt 2732; obiekt 2742 (A-E); obiekt 2749 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 4. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Object 2732; object 2742 (A-E); object 2749 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

Legenda:

	piasek z domieszką brązno-szarej próchnicy		przypalona próchnica (spalnicza)
	piasek z domieszką szarej próchnicy		piasek z domieszką ciemnoszarej próchnicy

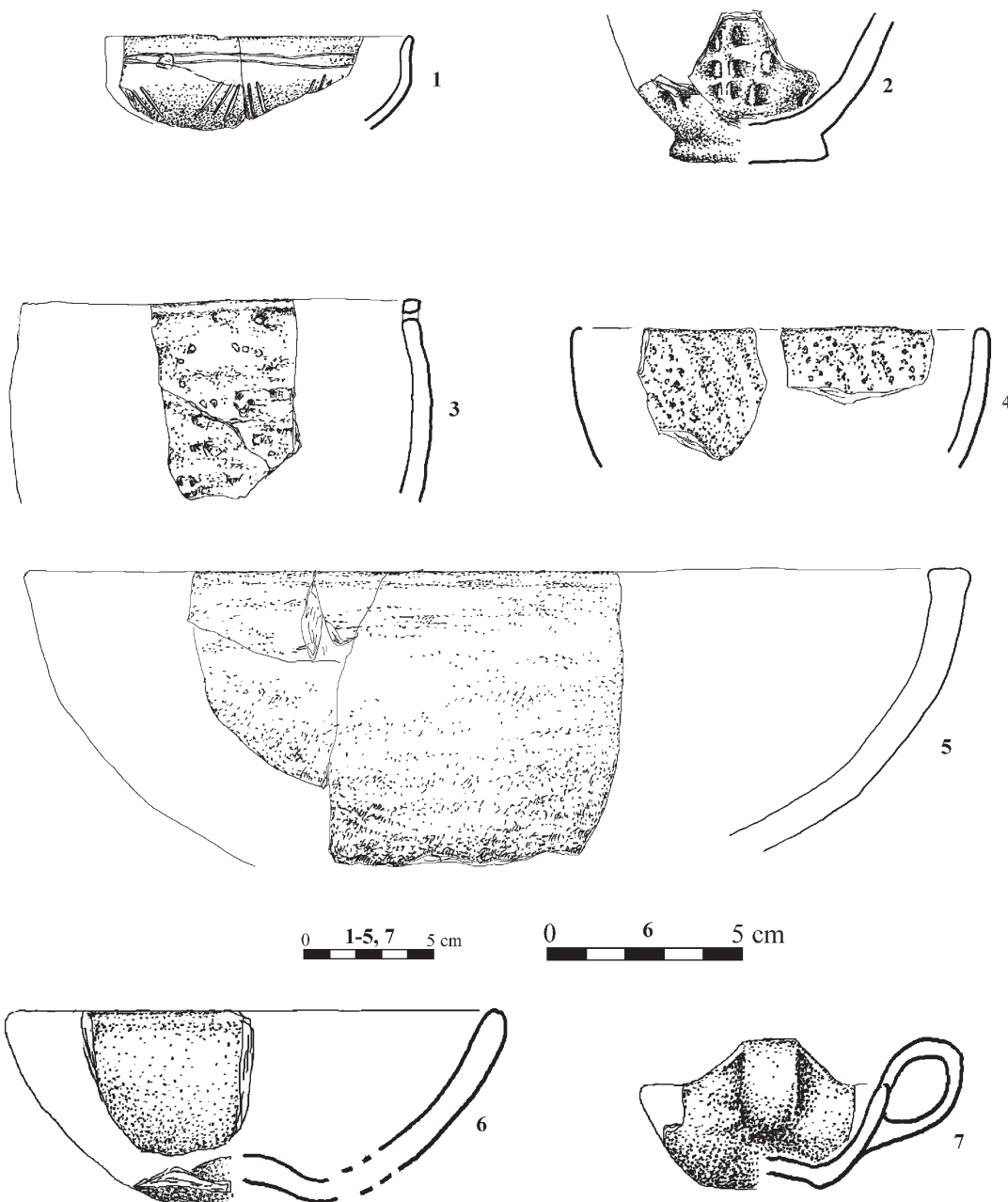
e) nieokreślone (bez materiału zabytkowego) – 282 (59,2%).

Zarejestrowane obiekty, o różnym stopniu zachowania i czytelności, zalegały stosunkowo płytko (od 25 do 40 cm od powierzchni). Wystąpiły w zależności od poziomu chronologicznego bezpośrednio pod warstwą

orną lub w warstwie kulturowej w przypadku obiektów średniowiecznych i nowozytnych, jak również w jej obrębie i spągu w przypadku obiektów pradziejowych. W niektórych partiach stanowiska stratygrafia niniejsza została zaburzona w wyniku spłynięcia warstwy kulturowej.

Ryc. 5. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie.
1-3: obiekt 2723; obiekt 2749;
5: obiekt 2731;
6, 7: obiekt 2752
(rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 5. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship.
1-3: object 2723; object 2749;
5: object 2731;
6, 7: object 2752
(drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

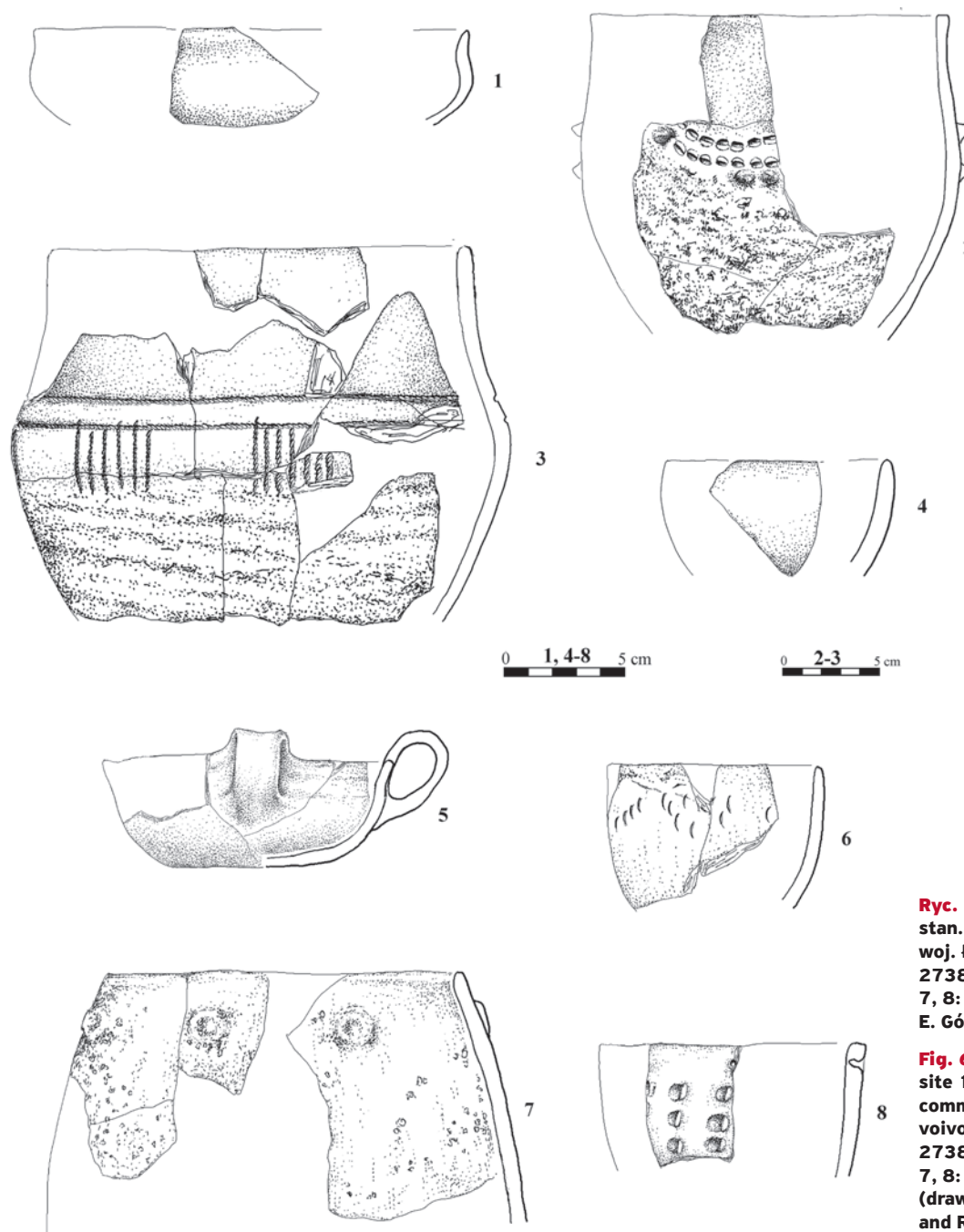

■ KULTURA ŁUŻYCKA

W trakcie badań w sezonie 2005 i 2006 na stanowisku 1-7 w Kaszewach-Kolonii kontynuowano prace o obrębie osady kultury łużyckiej, datowanej na okres halsztacki D. Odsłonięto powierzchnię 40 arów w obrębie ha IV, VII, VIII, IX, odkryto 81 obiektów nieruchomych i 9896 fragmentów ceramiki. Obszar występowania zabytków ruchomych i obiektów wskazuje, że osadnictwo koncentrowało się w części centralnej i południowej stanowiska, co potwierdzają wyniki badań z sezonów poprzednich.

Odkryte podczas prac wykopaliskowych nieruchome obiekty archeologiczne zalegały pod warstwą kulturową lub sporadycznie w jej obrębie. Były to z reguły słabo czytelne płytkie jamy o nieokreślonej funkcji,

nieregularnego lub zbliżonego do owalnego kształtu, nieckowatym profilu i jednorodnym wypełnisku w postaci piasku z domieszką szarej i brunatnej próchnicy. Kolejną grupę obiektów stanowiły jamy i dolki posłupowe nie tworzące jednak widocznych układów przestrzennych. Obiekty o możliwej identyfikacji stanowią ok. 51% odkrytego zbioru. Do tej grupy zaliczono jamy o charakterze gospodarczym, zasobowym, półziemiankę, paleniska, ogniska i skupiska ceramiki (Michalski 1983). Odsłonięte podczas badań obiekty nie tworzyły jak nadmieniono wyraźnych, większych koncentracji, pozwalających na określenie charakteru rozplanowania i zabudowy osady (Ryc. 2). Można jedynie wydzielić dwa skupiska, w których wystąpiły charakterystyczne obiekty nieruchome, zawierające znaczne ilości materiału

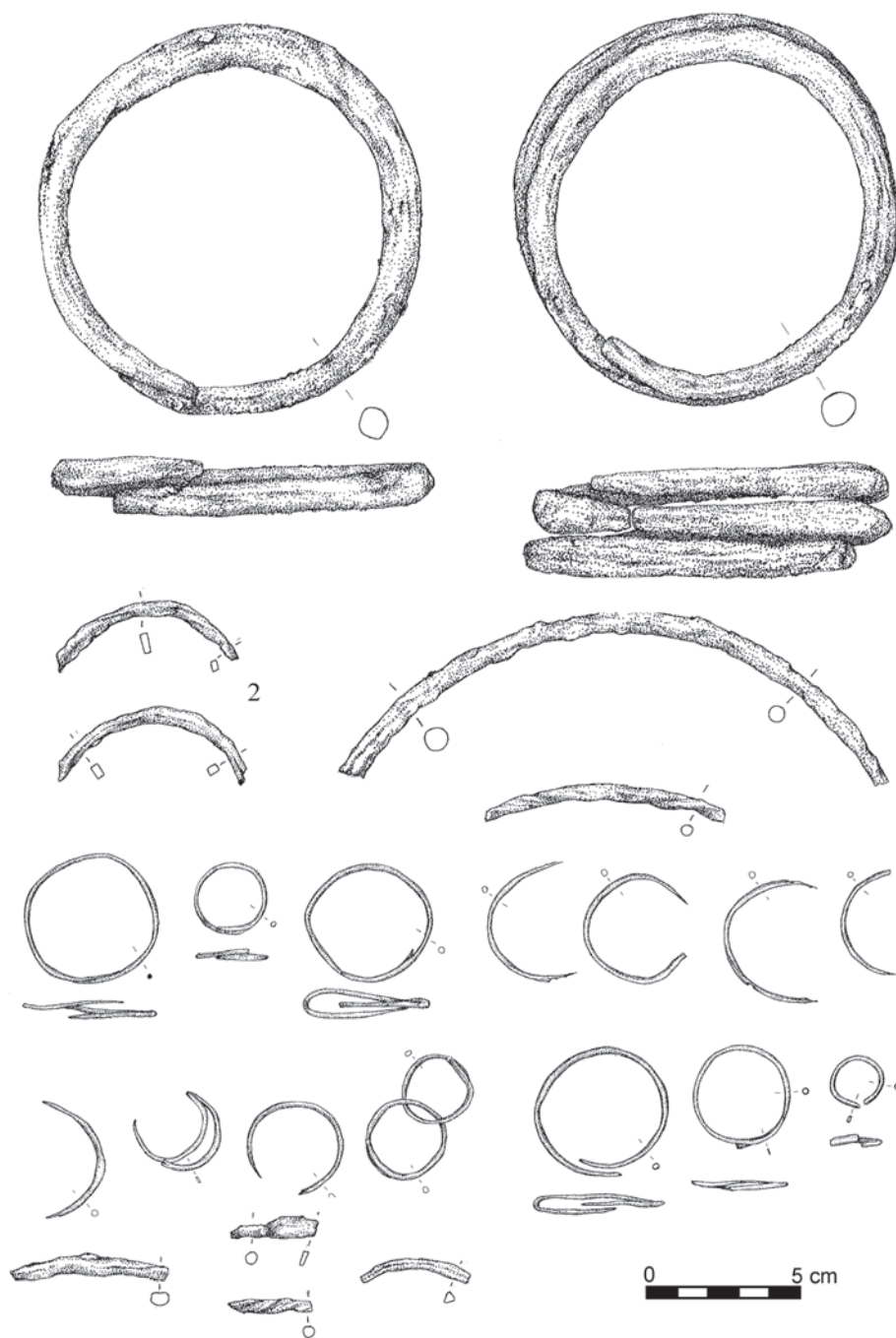

Ryc. 6. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1-4: obiekt 2738; 5, 6: obiekt 2742; 7, 8: obiekt 2733 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 6. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1-4: object 2738; 5, 6: object 2742; 7, 8: object 2733 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

ceramicznego. Pierwsze z nich to koncentracja trzech jam gospodarczych (obiekty: nr 2745, 2746, 2751, ha VIII ar 91; Ryc. 3:1-3), drugie tworzy półziemianka o charakterze mieszkalnym i towarzyszący jej zespół jam gospodarczych i zasobowych oraz ognisk (obiekty: 2738, 2741, 2742, 2732, 2749, ha IX ar 21, 31; Ryc. 3:4 i 4) zajmujących powierzchnię ok. 150 m². Półziemianka o zachowanym nieregularnym kształcie miała ok. 7,5 m² powierzchni i trapezowaty profil. Zawierała również liczny materiał zabytkowy (Ryc. 6:1-4). Obok niej wystąpił kompleks 5 ognisk (2742 A, B C, D, E) tkwiących w szarołtej warstwie obiektu nr 2742 o powierzchni ok. 11,5 m². Taki układ rozplanowania przestrzennego pozwala stwierdzić, że funkcjonowała tam niewielka zagroda.

Podczas badań pozyskano zbiór 9896 fragmentów ceramiki, z czego większość, ok. 68%, pochodziła z warstwy kulturowej, w której, w obrębie ara, wystąpiło od kilku do kilkudziesięciu ułamków (sporadycznie kilkadziesiąt). Materiał charakteryzował się znacznym rozdrobieniem; były to w większości fragmenty schropowaconych, niekiedy gładkich (szczególnie z górnych partii naczyń) brzuśców pochodzących ze średnich i dużych naczyń w typie: garnków, waz oraz sporadycznie ceramiki stołowej – mis i czerpaków. Zdeponowane w obiektach ułamki naczyń pozwoliły wyodrębnić i zrekonstruować formy. Materiał zabytkowy reprezentowany był głównie przez garnki jajowatego kształtu, schropowacone z reguły od krawędzi i często zdobione rzędem równomiernie

Ryc. 7. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Skarb z obiektu 2614 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 7. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Treasure from the object 2614 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

rozłożonych dziurek podkrawędnych (Ryc. 5:3) lub guzikami (Ryc. 6:2, 7). Wazy miały cylindryczną, lekko zwężającą się szyję i były schropowane poniżej załomu brzuśca (Ryc. 6:3). Ceramikę stołową reprezentowały półkoliste i profilowane misy, czarki i czerpaki gładkie lub szorstkie (Ryc. 5 i 6). W omawianym zespole tylko nieliczne fragmenty były zdobione. Obok wymienionych powyżej wątków na naczyniach wystąpił również ornament palcowo-paznokciowy i rytę. Tak reprezentowany materiał ceramiczny tworzy zwarty zbiór, który należy datować na fazę schyłkową kultury łużyckiej (Jadczykowa 1988). Oprócz niego odkryto w warstwie kulturowej niewielką ilość ułamków naczyń z wcześniejszych faz kultury łużyckiej, co jest świadectwem

funkcjonowania na stanowisku wcześniejszego osadnictwa (Matysiak 2004).

Niewątpliwie spektakularnym wydarzeniem było odkrycie na terenie średniowiecznej osady skarbu z okresu halszackiego. Był on wtórnie zdeponowany w studni (obiekt 2164B). Składał się z dwóch żelaznych nagołenników, żelaznego naszyjnika (zachowanego w ośmiu fragmentach) oraz 16 zawieszek brązowych o średnicy 1,5-5 cm (Ryc. 7).

■ KULTURA PRZEWORSKA

Wyjątkowym odkryciem jest warstwa ciałopalenia związana z kulturą przeworską, na którą natrafiono tuż przy krawędzi autostrady na ha VIII na arze 82 i 83. Wystąpiły

tu liczne fragmenty ceramiki oraz przepalone kości, a także pojedyncze fragmenty brązowych ozdób, które pozwalają datować ją na późny okres rzymski. Pozostała część cmentarzyska zlokalizowana jest poza pasem kolizji. Prócz wspomnianej warstwy w jej bezpośrednim sąsiedztwie odkryto kilka obiektów, które ze względu na ich sytuację stratygraficzną i materiał zabytkowy odkryty w ich wypełnisku, pozwala umieścić je także w tym okresie chronologicznym. Były to głównie niewielkie, płytkie jamy o małej miąższości i trudnej do ustalenia funkcji. Z kulturą przeworską można łączyć 1681 fragmentów ceramiki, z czego 987 (58,7%) znaleziono w obiektach – głównie w obrębie wspomnianej warstwy ciałopalenia.

■ Wczesne Średniowiecze

W sezonie 2005 i 2006 prace wykopaliskowe w Kaszewach-Kolonii koncentrowały się głównie w północnej części stanowiska (ha XI-XIV, XVIII-XXI), gdzie w poprzednich sezonach natrafiono na ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego (Ryc. 8). Jego zasięg pokrywa się z pasem kolizji autostrady na długości ok. 300 m i wyraźnie wychodzi poza jej obręb w kierunkach wschodnim i zachodnim.

Ogółem w obu wspomnianych sezonach odkryto ponad 100 obiektów datowanych na okres wczesnego średniowiecza (XII-XIII w.). Pozostałe obiekty odkryte w tej części stanowiska, pomimo że nie zawierały materiału zabytkowego, także można datować na ten okres, na co wskazuje ich kontekst stratygraficzny oraz niekiedy bezpośrednie relacje z obiektami możliwymi do datowania. Obiekty te zalegały w większości

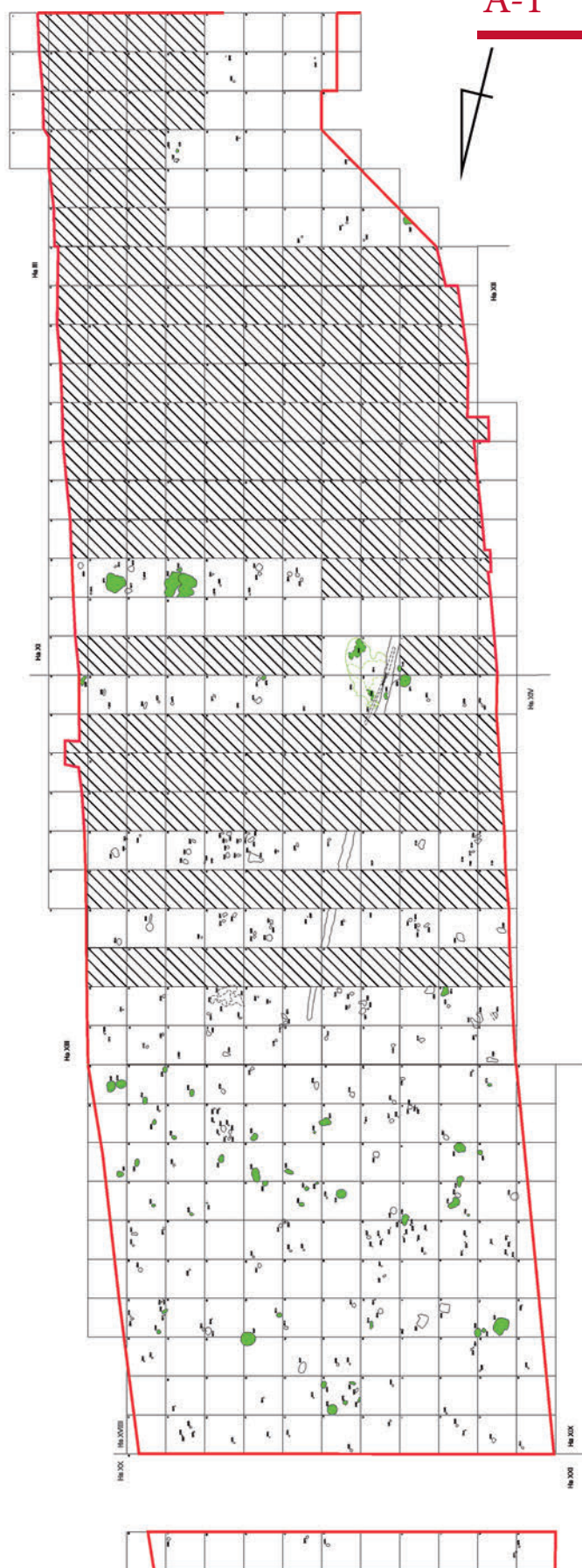
LEGENDA

ary przebadane
w sezonach 2002-2004

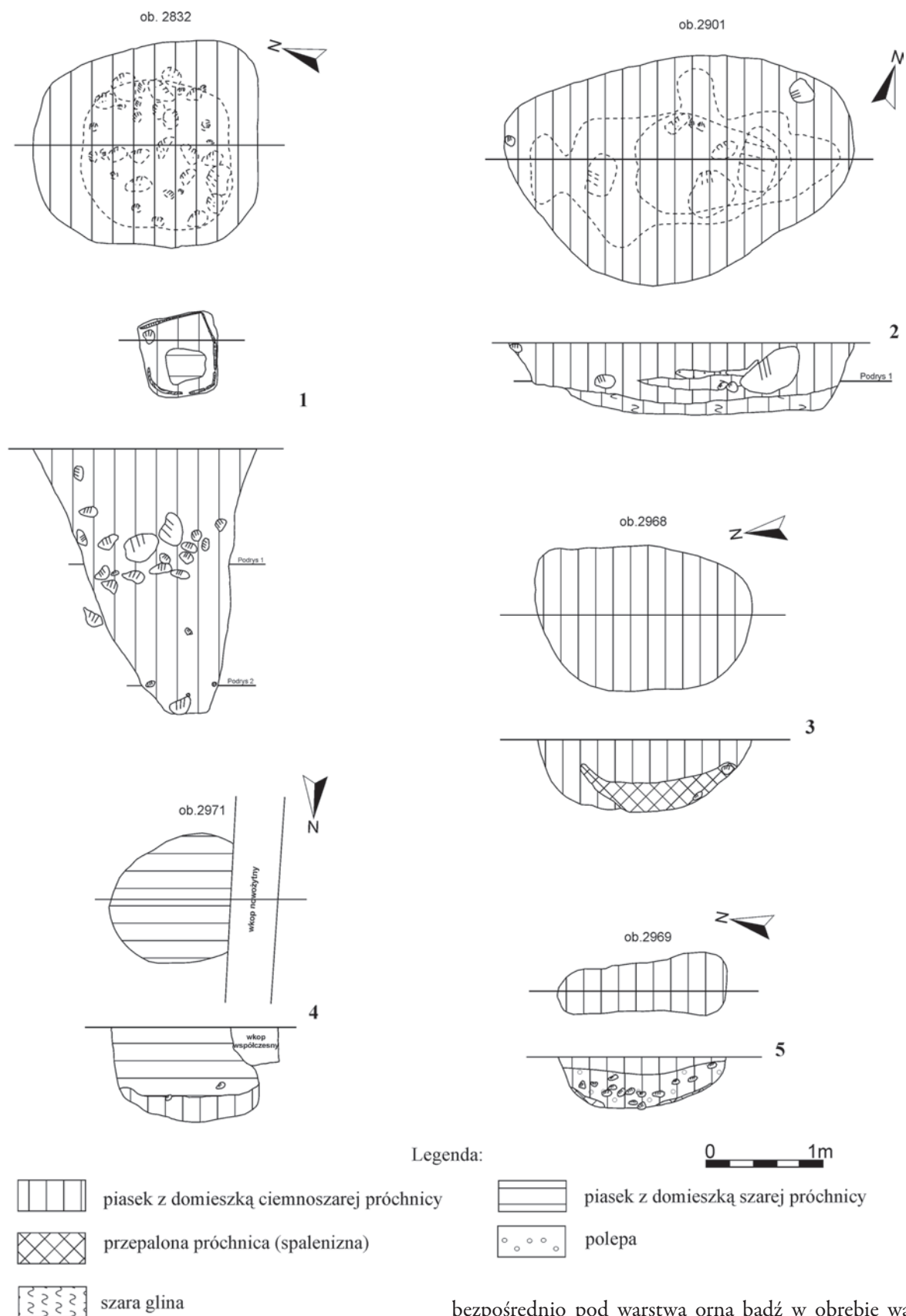
- obiekty kultury pucharów lejkowatych
- obiekty kultury trzcinieckiej
- obiekty kultury łużyckiej
- obiekty kultury przeworskiej
- obiekty wczesnośredniowieczne
- obiekty późnośredniowieczne i nowożytnie (XV-XVII w.)
- obiekty nieokreślone
- ▬ granica wykopów

0 50m

Ryc. 8. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Plan zbiorczy wykopów w północnej części stanowiska – osada wczesnośredniowieczna (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

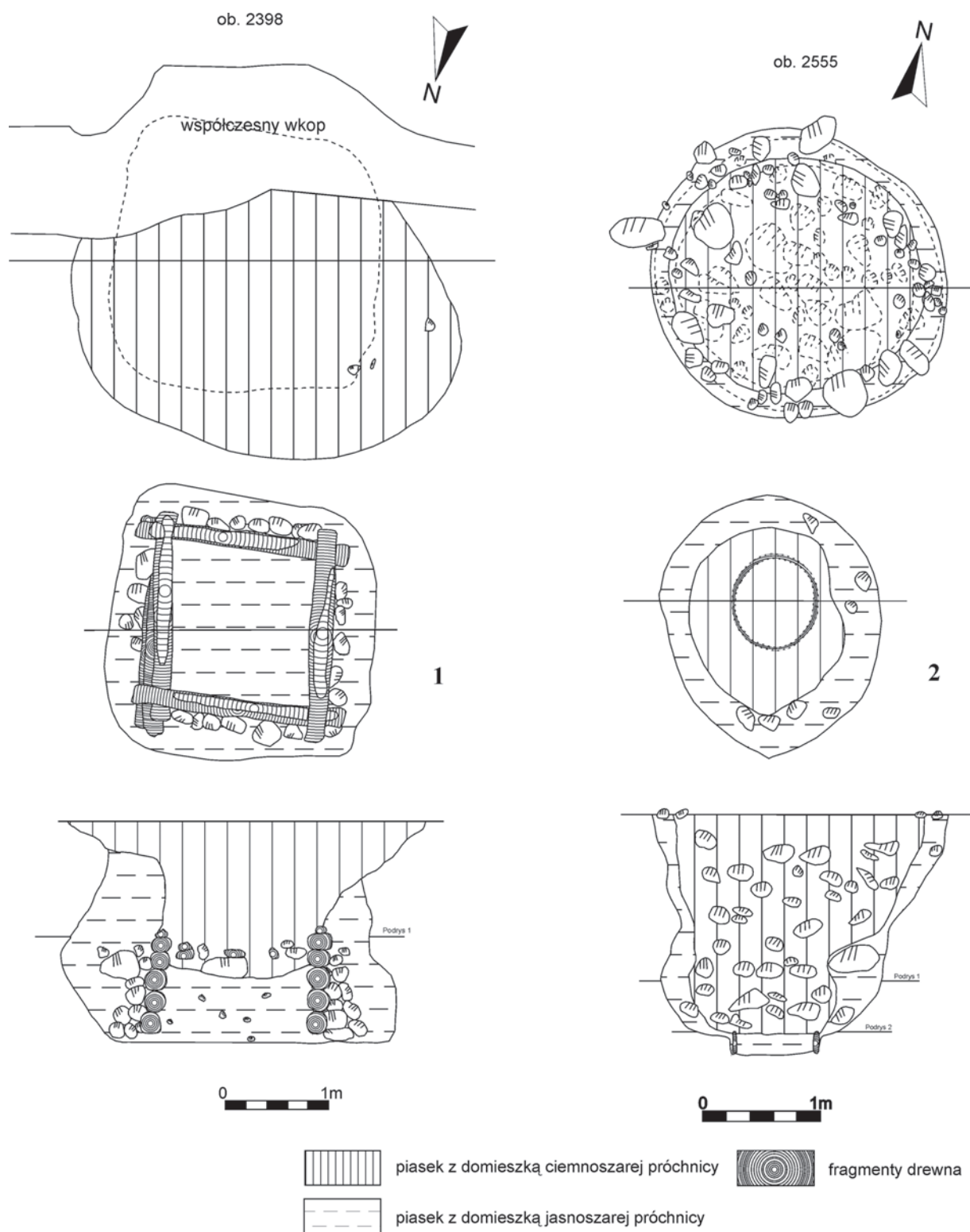
Fig. 8. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Collective plan of excavations in the southern part of the site – settlement of the early Middle Ages (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

Ryc. 9. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1: obiekt 2832; 2: obiekt 2901; 3: obiekt 2968; 4: obiekt 2971; 5: obiekt 2969 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 9. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1: object 2832; 2: object 2901; 3: object 2968; 4: object 2971; 5: object 2969 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

bezpośrednio pod warstwą orną bądź w obrębie warstwy kulturowej. Dominują niewielkie, regularne i płytkie jamy z wypełniskiem w postaci szarej próchnicy. Obiekty o możliwej do identyfikacji funkcji stanowią ok. 25% odkrytego zbioru. Do tej grupy należy zaliczyć przede wszystkim jamy gospodarcze i zasobowe, studnie, piecowiska, skupiska kamieni, ogniska i paleniska.

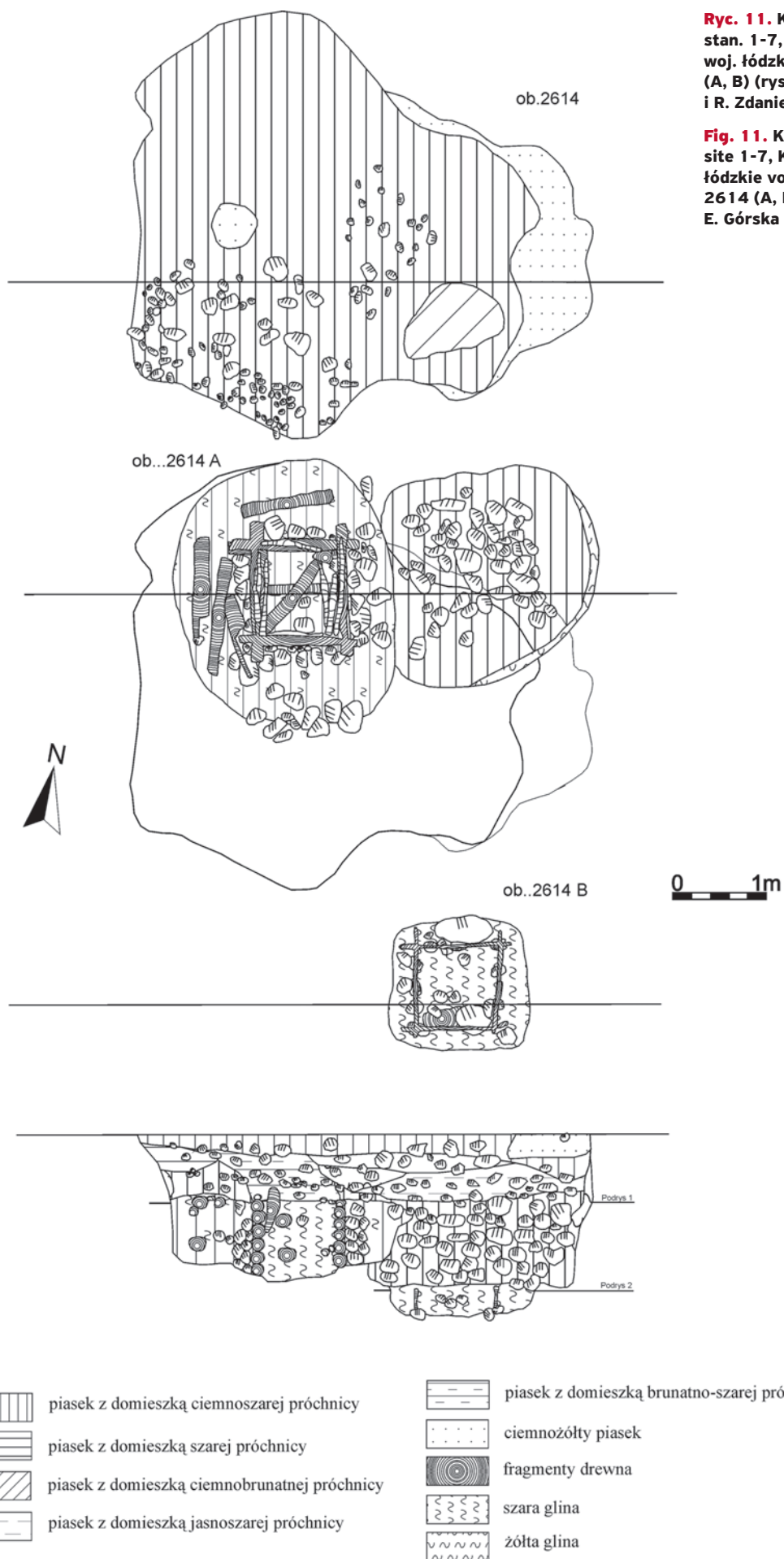

Ryc. 10. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1: obiekt 2398; 2: obiekt 2555 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 10. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1: object 2398; 2: object 2555 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

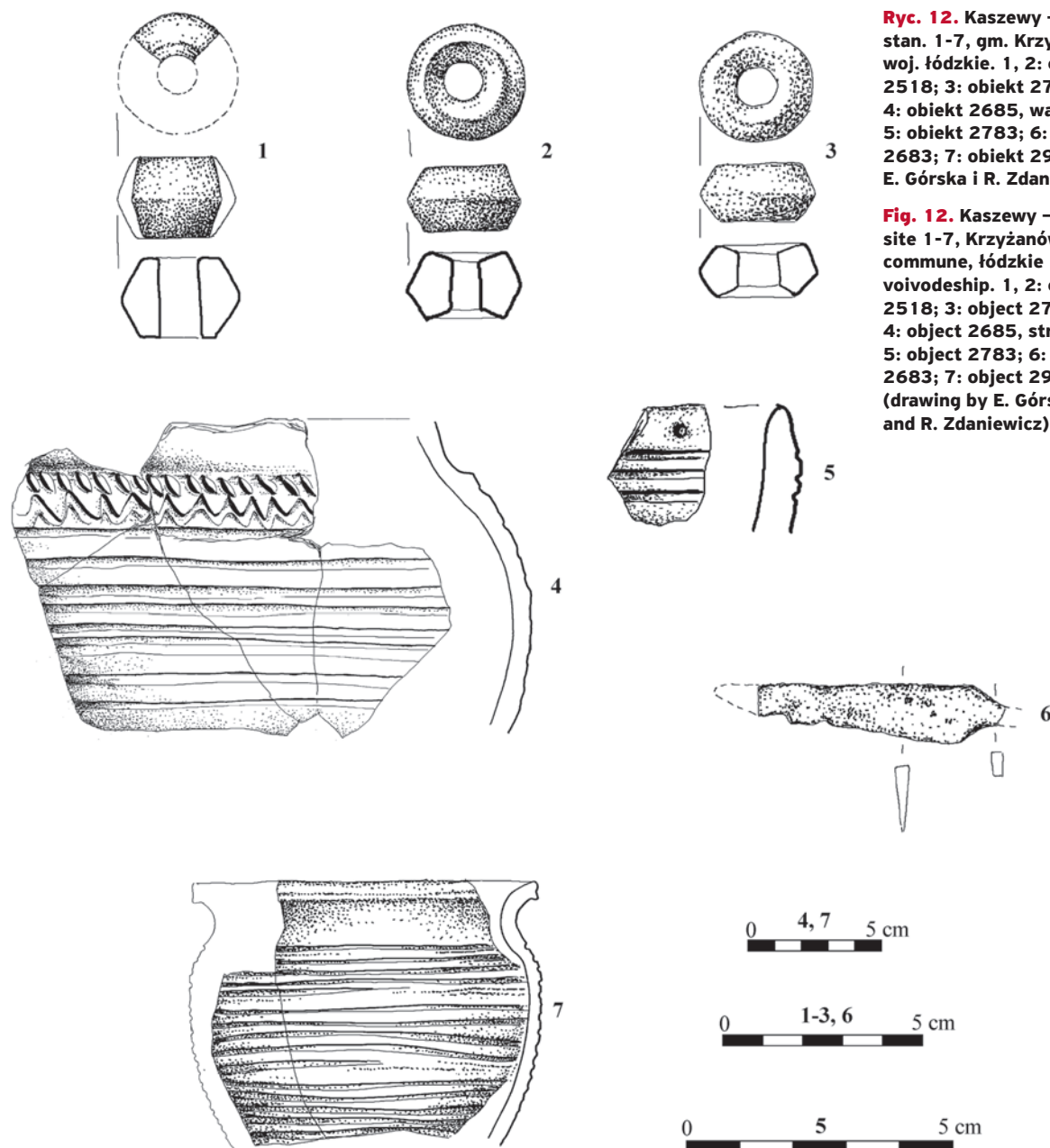
W kilku przypadkach układ odkrytych dołków posłupowych może wskazywać na istnienie tu wcześniej budynków o konstrukcji słupowej. Niewykluczone, że część budynków została wzniesiona w konstrukcji

zrębowej, po której nie zachowały się żadne ślady archeologiczne. Jednakże układ jam gospodarczych, studni i innych obiektów pozwala w niektórych przypadkach domniemywać istnienie zagrod. Największą grupę wśród obiektów o określonej funkcji pełnią właśnie jamy gospodarcze i śmietniskowe (30 obiektów). Były to regularne, dość duże jamy o średnicy od około 1,5 m² do 9 m², mające w rzucie poziomym kształt owalny bądź zbliżony do owalnego. Miąższość takich jam sięgała

Ryc. 11. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Obiekt 2614 (A, B) (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 11. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Object 2614 (A, B) (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

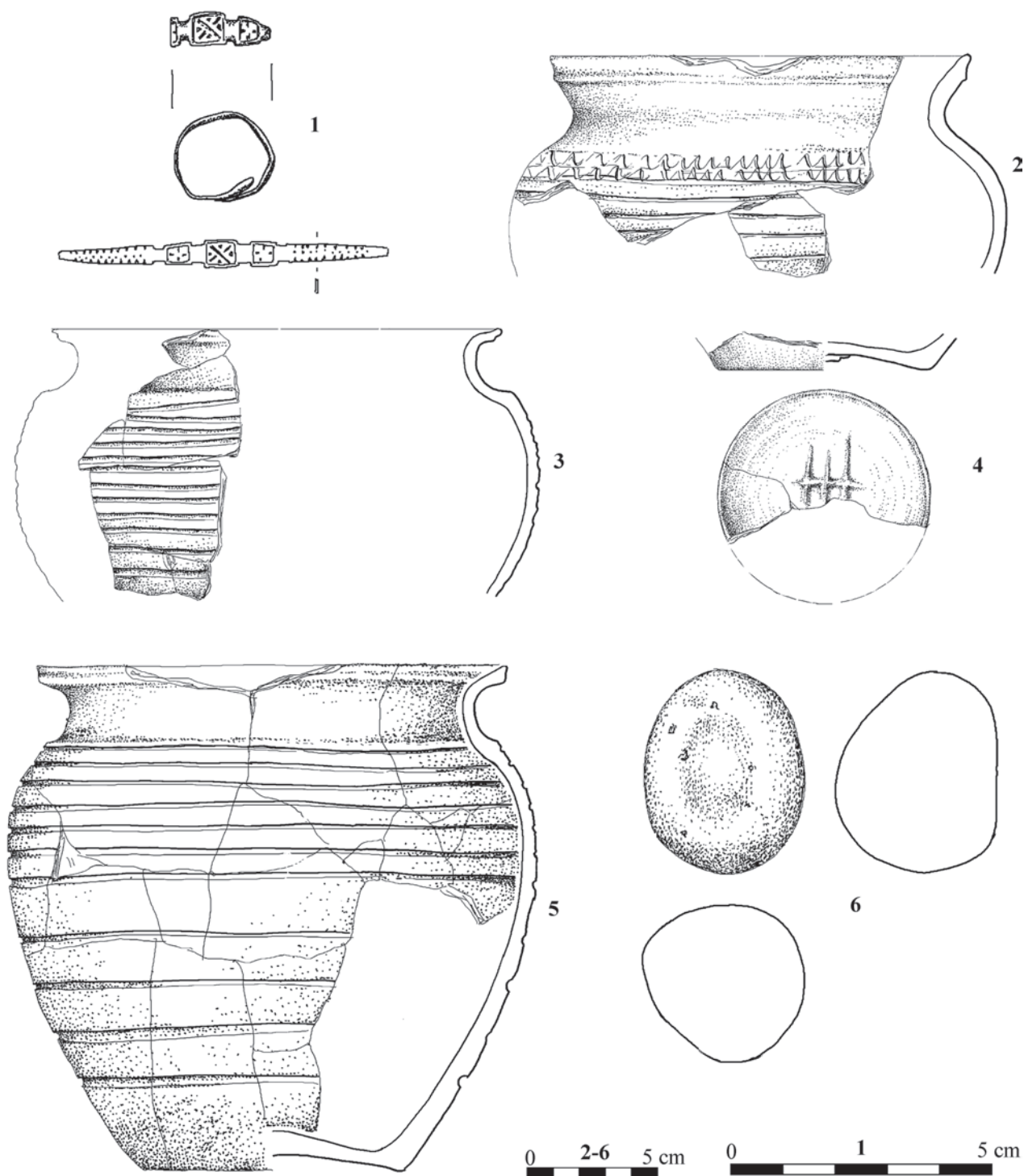
Ryc. 12. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1, 2: obiekt 2518; 3: obiekt 2786; 4: obiekt 2685, warstwa III; 5: obiekt 2783; 6: obiekt 2683; 7: obiekt 2972 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 12. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1, 2: object 2518; 3: object 2786; 4: object 2685, stratum III; 5: object 2783; 6: object 2683; 7: object 2972 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

kilkudziesięciu centymetrów. Większość w przekroju miała profil nieckowaty (Ryc. 9:3, 5), trapezowaty (Ryc. 9:2) lub workowaty (Ryc. 9:4) i wielowarstwowe wypełnisko. W jednym przypadku (obiekt 2901) zaobserwowano ślady po słupach w bezpośrednim sąsiedztwie jamy, co może wskazywać na jakąś formę zadaszenia lub inną osłonę. W centralnej części badanej osady wczesnośredniowiecznej (ha XI, ary 81, 91/ha XIII, ary 90, 100) odkryto kompleks kilku obiektów, trudnych do rozdzielania na powierzchni. Jak się okazało, tworzyło go kilka jam gospodarczych oraz dwie studnie – obiekty: 2614A i 2614B (Ryc. 11). Studnia A została zbudowana na zrąb z pięciu rzędów brzożowych i olszowych belek i wkopana częściowo w zawaloną kamieniami studnię B, z której zachowały się jedynie 4 mocno zniszczone dębowe deski z najniższego poziomu cembrowiny. Także ona była

zbudowana w konstrukcji zrębowej i niewykluczone, że po jej zamuleniu wykorzystano część jej konstrukcji do zbudowania nowej studni tuż obok. Ciekawostką jest odkrycie na dnie studni B skarbu kultury łużyckiej, a także fragmentów drewnianej, toczzonej miski. Można ją określić jako typ A wg typologii R. Barnycz-Gupieniec (1961). Głębokość obydwu obiektów sięgała ok. 1,9 m.

W sezonie 2005 i 2006 na stanowisku 1-7 w Kaszewach-Kolonii natrafiono poza wspomnianymi wyżej na jeszcze 3 inne obiekty tego typu (obiekty: 2398, 2555, 2832). Obiekt 2398 (Ryc. 10:1) był studnią o średnicy ok. 3 m i głębokości ok. 1,8 m, zbudowaną w konstrukcji zrębowej z 5 rzędów belek. Kolejny z obiektów – 2555 (Ryc. 10:2), zawalony od samej góry dużymi kamieniami, miał na poziomie 1,9 m od powierzchni cembrowinę wydrążoną z pnia drzewa o średnicy ok. 60 cm.

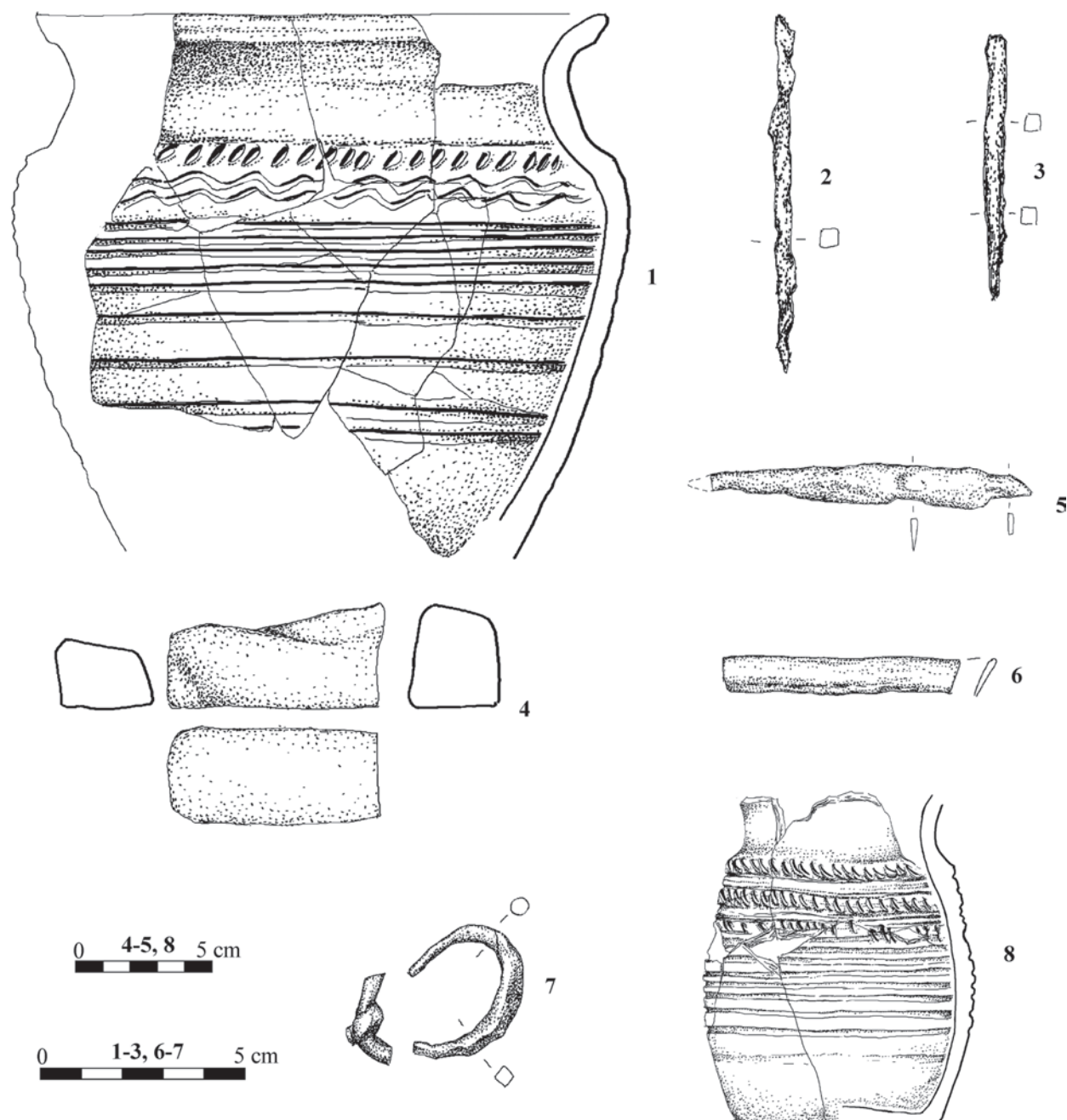

Ryc. 13. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1: obiekt 2901; 2: obiekt 2795, warstwa I; 3, 4: obiekt 2795; 5: obiekt 2823; 6: obiekt 2615 (rys. E. Górski i R. Zdaniewicz)

Fig. 13. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1: object 2901; 2: object 2795, stratum I; 3, 4: object 2795; 5: object 2823; 6: object 2615 (drawing by E. Górski and R. Zdaniewicz)

Ostatnia ze studni - obiekt 2832 (Ryc. 9:1) odkryta w sezonie 2006, znajdowała się w północnej części kompleksu wczesnośredniowiecznego. Na powierzchni rysowała się w kształcie zbliżonym do owalnego i miała średnicę 2 m. Studnia zwężała się ku dołowi, tworząc lejowaty profil. Głębokość obiektu wynosiła ok. 2,1 m. Na dnie odkryto kilka cienkich patyków, które prawdopodobnie stanowiły resztki konstrukcji plecionkowej.

Podczas prac w latach 2005 i 2006 pozyskano 7409 fragmentów ceramiki pochodzącej z okresu wczesnego średniowiecza. Z tej liczby aż 6918 znaleziono w obiektach (93,3%), głównie w opisanych wyżej jamach gospodarczych i śmietniskowych. Materiał ten był silnie rozdrobniony, w jednym tylko przypadku odkryto w obiekcie prawie całe naczynie (Ryc. 13:5). Przeważały fragmenty gładkich i szorstkich brzuśców,

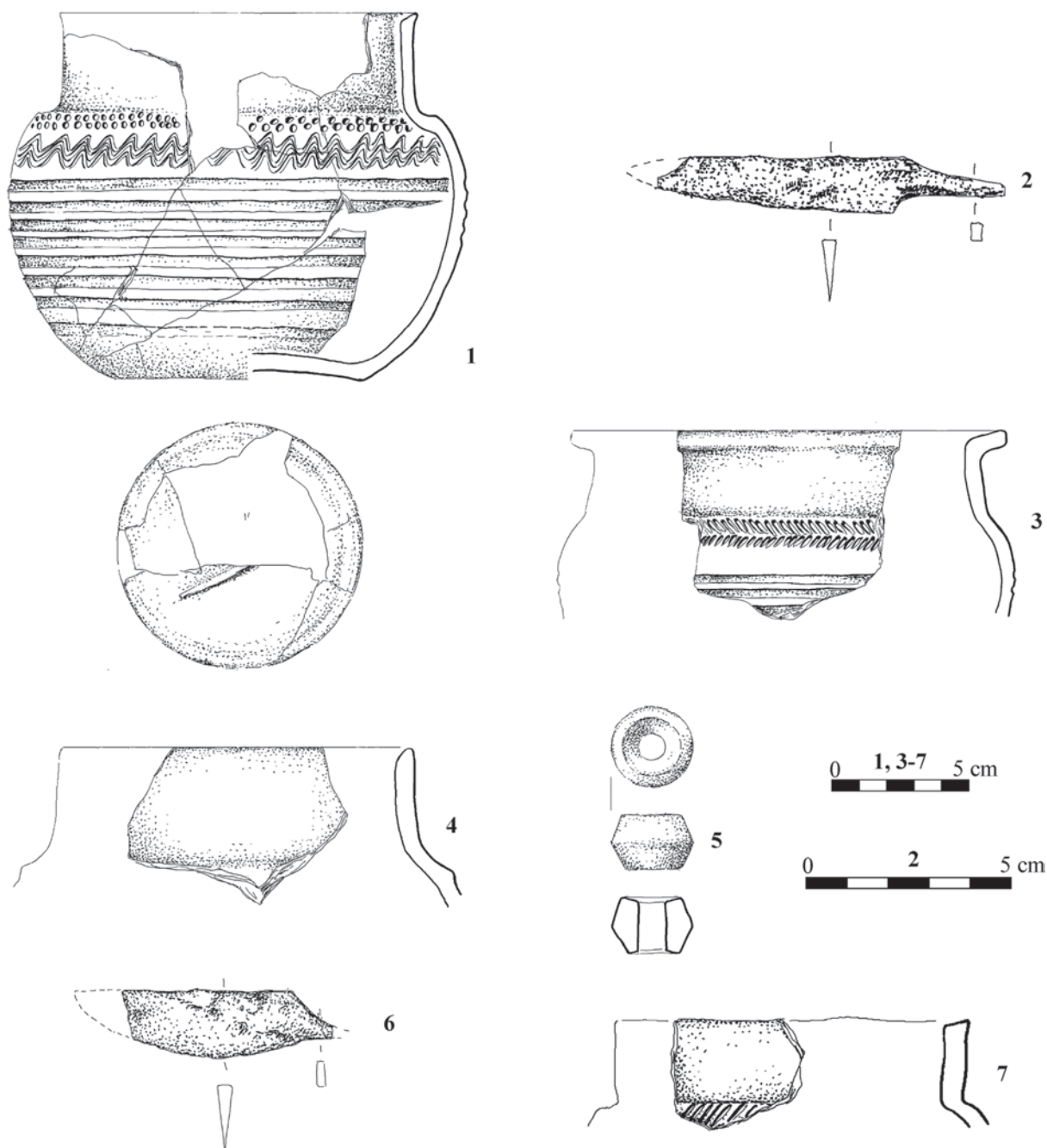

Ryc. 14. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1, 2: obiekt 2518, obiekt 2827; 3, 4: obiekt 2953; 5, 6: obiekt 2783; 7: obiekt 2967; 8: obiekt 2969 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 14. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1, 2: object 2518; object 2827; 3, 4: object 2953; 5, 6: object 2783; 7: object 2967; 8: object 2969 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

ornamentowanych najczęściej dookołnymi liniami rytymi (Ryc. 12:7; 13:3, 5) najczęściej w środkowej i górnej partii. Motyw ten często uzupełniany był pojedynczą lub wielokrotną linią falistą (Ryc. 12:4; 13:2), rzadziej ukośnymi nacięciami lub odciskami (Ryc. 14:1; 15:3) w górnej partii brzośca (ornament fryzowy). Naczynia wykonywano z gliny żelazistej, którą w większości przypadków schudzano piaskiem i drobnym tłucznem

kamiennym. Z zachowanych fragmentów można wnioskować, że naczynia były w zdecydowanej większości lepione ręcznie, a następnie obtaczane w całości. Wśród zrekonstruowanych form dominowały naczynia garnkowe o esowatym profilu z silnie wychylonymi, profilowanymi wylewami i baniastym brzoścu (Ryc. 13:2, 3, 5). Dna są najczęściej wklęsłe. Na kilku z nich na stronie spodniej znajdowały się znaki garncarskie w postaci pojedynczego lub wielokrotnego krzyża (Ryc. 13:4). Dość dużą grupę naczyń stanowiły naczynia z cylindryczną szyjką (Ryc. 15:4, 7). Odkryto także kilka fragmentów niewielkich mis, również ornamentowanych dookołnymi żłobkami (Ryc. 12:5). Ciekawym egzemplarzem jest ok. 13 cm wysokości kubek zdobiony na całej

Ryc. 15. Kaszewy – Kolonia, stan. 1-7, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. 1-3: obiekt 2968; 3-6: obiekt 2971; 7: obiekt 2954 (rys. E. Górską i R. Zdaniewicz)

Fig. 15. Kaszewy – Kolonia, site 1-7, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. 1-3: object 2968; 3-6: object 2971; 7: object 2954 (drawing by E. Górską and R. Zdaniewicz)

powierzchni brzuśca dookołnymi liniami rytymi i nacięciami w górnej partii, odkryty w obiekcie 2969 (Ryc. 14:8). Poza materiałem ceramicznym pozyskano także nieliczne zachowane w całości lub fragmentarycznie gliniane przęśliki (Ryc. 12:1-3; 15:5) i kilkanaście zabytków metalowych, wśród których znalazły się nożyki żelazne (Ryc. 12:6; 14:5; 15:2,6), fragmenty żelaznej sprzączki (Ryc. 14:7), fragment brązowej blaszki (Ryc. 14:6) oraz

odkryty w obiekcie 2901 brązowy pierścioneł z trzema tarczkami, zdobiony ornamentem krzyża (Kočka-Krenz 1993). W kilku przypadkach odkryto także fragmenty przedmiotów żelaznych, prawdopodobnie szydeł (Ryc. 14:2-3). Ostatnią kategorię stanowią przedmioty kamienne, takie jak rozcieracze i ośelki (Ryc. 13:6; 14:4). Odkryto także w jednym z obiektów (nr 2615) fragment kamienia żarnowego.

Biorąc pod uwagę wyniki z sezonu 2005 i 2006 oraz wcześniejszych (zwłaszcza z 2004 r.) można wnioskować, że odkryta osada wczesnośredniowieczna nie miała konkretnego rozplanowania, choć miejscami tworzy układ tzw. ulicówki (w części południowo-wschodniej). Osadę należy datować na XII-XIII w., na co wskazują

formy wylewów, den, typy ornamentów i technologia wykonania naczyń. Dodatkowo datowanie takie potwierdzają dwie daty uzyskane poprzez badania dendrochronologiczne desek z dwóch studni (obiekty: 1561 i 2153) – wydobytych w 2004 r. Pierwsza z nich została zbudowana z drewna ściętego w 1207 r., a druga z drewna ściętego w 1246 r.

Pierwsze wzmianki pisane o wsi Kaszewy Kościelne (oddalonej od stanowiska ok. 1,5 km w linii prostej na zachód) pochodzą z końca XIV w. Księgi sądowe łęczyckie w 1387 r. i latach następnych wspominają o włości Kaszewy, Kassewo, Casewo. W źródłach XVI w. wieś Kaschewo, Kassewo wymieniona została jako włość szlachecka z parafią na miejscu (1576 r.), a w opisie Łaskiego dóbr arcybiskupstwa gnieźnieńskiego wymieniono również Cashewo Tharnowskyego (Zajączkowski, Zajączkowski 1966). W Kaszewach-Kolonii odkryto ślady dwóch osad średniowiecznych. Pierwsza z nich datowana na XII-XIII w. istniała przed pojawieniem się pierwszych wzmianek. Kolejna, funkcjonująca na przełomie średniowiecza i nowożytności, świadczy zapewne o intensyfikacji stopnia zagospodarowania terenu.

Podsumowując należy stwierdzić, że procesy okupacji badanego terenu miały różny stopień intensyfikacji.

Główne elementy osadnicze to osada z okresu halsztackiego D i osada wczesnośredniowieczna z XII-XIII w. W poprzednich sezonach odkryto również ślady epizodów osadniczych związanych z neolityczną kulturą pucharów lejkowatych, grupą środkowopolską kultury łużyckiej oraz osadą z okresu późnego średniowiecza i nowożytności, funkcjonującą w XV-XVII w. W tym roku doliczyć trzeba częściowo wchodzące w pas kolizji z autostradą cmentarzysko warstwowe kultury przeworskiej.

Fakt odkrycia na badanym terenie tak zróżnicowanego chronologicznie materiału zabytkowego datowanego od młodszej epoki kamienia (4500-1800 p.n.e.) po nowożytność (XVII w.) świadczy o stałej, choć o różnym stopniu nasilenia, penetracji tego terenu przez grupy ludzkie.

Prace archeologiczne przeprowadzone w 2005 i 2006 r. na stan. 1-7 w Kaszewach-Kolonii, woj. łódzkie, objęły część północną, a także niewielki obszar (37,5 ara) w części południowej wielokulturowego kompleksu osadniczego wchodzącego w kolizję z pasem autostrady A-1 na długości ok. 900 m. Badania terenowe na omawianym stanowisku będą kontynuowane.

Bibliografia

- Barnycz-Gupieniec R. 1961. *Naczynia drewniane z Gdańska z X-XIII w.* Łódź.
- Bronowicki J., Gediga B., Kosicki A., Żygadło L. 2003. Badania wykopaliskowe prowadzone na odcinku opolskim i dolnośląskim autostrady A-4 w 2000 roku. W: Z. Bukowski (red.), *Raport 2000. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za rok 2000*, (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego (d. Zeszyty ORBA)*). Seria B: *Materiały Archeologiczne*. Warszawa, 159-177.
- Brzostowicz M. 2002. *Bruszczewski zespół osadniczy we wczesnym średniowieczu*. Poznań.
- Dzieduszycki W. 1982. *Wczesnomiejska ceramika kruszwicka w okresie od 2 połowy X w. do połowy XIV w.* Wrocław.
- Jadczykowa I. 1983. Wczesnolatańskie cmentarzysko kultury łużyckiej na stanowisku w Piaskach Bankowych, woj. skierniewickie. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna* 33, 207-237.
- Kočka-Krenz H. 1993. *Biżuteria północno-zachodnio słowiańska we wczesnym średniowieczu*. Poznań.
- Kondracki J. 1981. *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa.
- Kruppé J. 1981. *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce*. Wrocław.
- Łaski J. 1881. *Liber beneficiorum archidioecesis Gnesnensis* 2. Gniezno.
- Matysiak J., Moszczyński J. 2004. Sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczych na stan. 1-7 w Kaszewach-Kolonii, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie w 2002 r. W: Z. Bukowski (red.), *Raport 2001-2002. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2001-2002* (= *Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego (d. Zeszyty ORBA)*). Seria B: *Materiały Archeologiczne*. Warszawa, 48-61.
- Michalski J. 1983. Zagadnienia systematyzacji interpretacji obiektów nieruchomych. Ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej. *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 5, 135-195.
- Miśkiewicz J. 1968. Kultura łużycka w Międzyrzeczu Pilicy i środkowej Wisły. *Materiały Starożytne* 11, 129-208.
- Moszyński K. 1967. *Kultura ludowa Słowian* 1. Warszawa.
- Rzeźnik P. 1995. *Ceramika naczyniowa z Ostrowa Tułskiego we Wrocławiu w X-XI wieku*. Poznań.

- Sulimierski F. (red.) 1882. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* 3. Warszawa.
- Węgrzynowicz T. 1973. Kultura łużycka na Mazowszu Wschodnim i Podlasiu. *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 2, 7-126.
- Wiślak H. 1963. *Początki kultury łużyckiej w Polsce Środkowej*. Łódź.

Wiklak H. 1972. Późniejsze stadia rozwojowe środkowopolskiej grupy kultury łużyckiej. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria archeologiczna* 19, 15-138.

Zajączkowski S., Zajączkowski S.M. 1965. *Materiały do słownika geograficznego-historycznego dawnych ziem łużyckiej i sieradzkiej do 1400* 3. Łódź.

Summary

Rafał Brzejszczak, Jerzy Tomasz Matysiak

Report on archaeological rescue excavations on site 1-7 in Kaszewy-Kolonia, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship, in the years 2005-2006

The research on site 1-7 in Kaszewy-Kolonia, łódzkie voivodeship, was carried out upon the order of the Prof. Konrad Jażdżewski Foundation for Archaeological Research from 1 August to 16 December 2005 and from 1 July to 15 December 2006. They were financed by the General Directorate for National Roads and Motorways. Excavation works were managed by Dr J. Moszczyński and R. Brzejszczak.

A multicultural complex of sites, dated from the Neolithic period to modern times, was discovered in 1999 during surface examinations. Work on the site was carried out until 2002.

The site is situated within the Kutno Plain, which has the form of a flat denudation plain inclined towards the south and situated north of the Bzura Valley. It was located far from water courses on a small slope descending gently to the south and the west.

30 excavations with a total area of 2.6 ha were marked out and examined; however, during the said seasons excavation works were concentrated mainly in the northern, central and southern part of the site.

In total, 19,495 movable monuments were dug out, including 19,153 fragments of ceramic ware (98.2%) and 342 flint items (1.8%). Ceramic material occurred in the cultural stratum (8,354 fragments – 43%) and in objects (11,062 fragments – 57%). Historic flint items in the form of shells, flakes, chips and fragments of tools are difficult to allocate both in chronological and cultural terms. In ceramic material, elements of the following ages and archaeological cultures were recognised:

- a) Lusatian culture – 9,896 fragments, of which 3,191 items were found in objects,
- b) Przeworsk culture – 1,681 fragments, of which 987 were found in objects,
- c) Early Middle Ages (12th-14th century) – 7,409 fragments, of which 6,918 were found in objects,
- d) Late Middle Ages and modern times (15th-17th century) – 167 fragments, of which 8 were discovered in other objects.

Site no. 1-7 in Kaszewy-Kolonia is a multicultural type of site. During excavation work, 476 non-movable archaeological objects were discovered. Historic material and the stratigraphic situation helped to assign them as follows in terms of chronology and culture:

- a) Lusatian culture – 81 (17.1%),
- a) Przeworsk culture – 4 (0.8%),
- c) Early Middle Ages – 100 (21%),

- d) Late Middle Ages and modern times – 9 (1.9%),
- e) undetermined (without historic material) – 282 (59.2%),

During research on site 1-7 in Kaszewy-Kolonia, work was continued within the Lusatian culture settlement dated to the Halstatt D period. An area of 40 ares was uncovered within the precincts of IV, VII, VIII and IX ha, 81 non-movable objects and 9,896 fragments of ceramic ware were uncovered. The area of occurrence of movable monuments and objects indicates that the settlement was concentrated in the central and southern part of the site, which is confirmed by results of research from previous seasons.

Non-movable archaeological objects discovered during excavation works lay below the cultural stratum or sporadically within its boundaries. Identifiable objects constitute approximately 51% of the discovered collection. This group includes utility and storage pits, a semi-dugout, furnaces, bonfires and ceramic ware clusters. Objects uncovered during the research did not form larger distinct groups that would allow researchers to determine the nature of the layout and development of the settlement. Only two clusters can be distinguished, in which characteristic non-movable objects containing large amounts of ceramic material occurred. The first of them is a concentrated group of three utility pits, whereas the second one is formed by a semi-dugout with a residential function and the accompanying complex of utility pits, storage pits and bonfires occupying the area of approximately 150 m².

During the research 9,896 fragments of ceramic ware were obtained, the majority of which (approximately 68%) originated from the cultural stratum. The material was characterised by a large extent of fragmentation; mainly fragments of bellies with a coarse or sometimes smooth surface (particularly in the upper parts of vessels) from medium-sized or large vessels, such as pots or vases, or sporadically from ceramic tableware (bowls, buckets). The ceramic material described above forms a cohesive set which should be dated to the final phase of Lusatian culture. Apart from that, a small amount of fragments of vessels from earlier phases of Lusatian culture was discovered in the cultural stratum, which is a testimony to the existence of an earlier settlement at the site.

An undoubtedly spectacular event was the discovery of a treasure from the Halstatt period within the area of the medieval settlement. It was secondarily deposited in the well and consisted of two iron greaves, an iron necklace (preserved in eight fragments) and 16 bronze pendants with a diameter of 4-1.5 cm.

An exceptional discovery was also made in the form of a cremation stratum related to the Przeworsk culture, which was

found just near the edge of the motorway. It contains many fragments of ceramic ware and burnt bones as well as individual fragments of bronze decorations, which indicate that the stratum can be dated to the late Roman period. 1,681 fragments of ceramic ware can be associated with the Przeworsk culture, of which 987 (58.7%) were found within objects, mainly within the aforementioned cremation stratum.

More than 100 objects dated to the early period of the Middle Ages (12th-13th century) were discovered. Although other objects discovered in this part of the site did not contain historic materials, they can also be dated to that period, as this is suggested by their stratigraphic context. Objects with an identifiable function constitute approximately 25% of the discovered collection. This group includes mainly utility and storage pits, wells, slug-pit furnace clusters, stone clusters, bonfires and furnaces. In some parts, their arrangement seems to suggest the existence of farmsteads.

During the work, 7,409 fragments of ceramic ware dating back to the early Middle Ages were discovered. Out of this number, as many as 6,918 were found within objects (93.3%), mainly in utility and waste disposal pits described above. This material was divided into many small fragments. The most frequent elements were fragments of smooth and coarse bellies, which were usually ornamented with surrounding engraved lines, mainly in the central and upper part. This motif was often supplemented with a single or multiple wavy lines, or – less frequently – slanting incisions or indentations in the upper part of the belly. The preserved fragments suggest that a definite

majority of vessels was moulded manually and then reeled as a whole. Reconstructed forms were represented mainly by pot-like vessels with an S-shaped profile with strongly inclined and moulded rims and a bulging belly. On fragments of several bottoms there were pot-marks in the form of a single or multiple cross. Among vessels there was a quite large group of vessels with a cylindrical neck. Apart from ceramic materials, other acquired items included a small group of fully or partly preserved clay spindle-whorls as well as several historic metal items, including small knives, iron knives, fragments of iron buckles and awls, a fragment of a bronze plate and a bronze ring with three small plates decorated with a cross-shaped ornament. The last category is represented by stone items, such as grinders and hones.

The settlement should be dated to the 12th-13th century. Such dating is confirmed by two dates established in the course of dendrochronological examinations of planks from two wells that were discovered in 2004. The first of them was built of cut wood in 1207, whereas the second one was built of cut wood in 1246.

To sum up, it should be stated that the processes of occupation of the examined area occurred with a varying degree of intensity. The main elements of settlement are the settlement from the Hallstatt D period, the settlement of the early Middle Ages from the 12th-13th century and the stratified graveyard of the Przeworsk culture, which partly occupies the motorway collision lane.

Field research in the site concerned will be continued.

■